

خشونت علیه زنان در جهان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

لطیف جعفری

دانشجوی دکتری روان‌شناسی

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد (آستارا)

چکیده:

نگرش‌ها، اعتقادات، سنت‌ها، خواست‌ها و انتظارات متفاوت اجتماعی بین دو جنس زن و مرد؛ این دو جنس را علی‌رغم این که در کنار هم بوده‌اند، گاهی هم در مقابل هم قرار داده است. به نحوی که هر دو به انجام رفتارهای خشونت‌آمیزی نسبت به هم (بیشتر از سوی مرد) مبادرت ورزیده‌اند. مردان به لحاظ قدرت جسمانی و برتری‌های خود معمولاً زنان را مورد بی‌توجهی و بی‌مهری قرار داده و گاهی حتی خصومت و خشونت عنان گسیخته‌یی را بر آنان روا داشته‌اند.

تاریخ همیشه ناظر و شاهد مظلومیت و سو استفاده گسترده از زنان در اشکال مختلف آن بوده است که این مقاله به اندکی ناچیز از آن همه در جهان، اشاره دارد.

خشونت علیه زنان عامل عمده‌ی بی در ایجاد آسیب‌های جسمی و روانی بر آنان محسوب می‌شود. خشونت علیه زنان به اشکال مختلف وجود دارد که شامل خشونت‌های خانگی، تجاوز، خرید و فروش دختران و زنان، روسپی‌گری اجباری، خشونت‌های ناشی از جنگ مثل قتل، تجاوزهای سیستماتیک، بردگی جنسی و بارداری اجباری هم‌چنین انواع دیگر خشونت‌ها که شامل: قتل برای دفاع از شرف و ناموس، خشونت‌های مربوط به تهیه جهیزه، کشتار نوزدان دختر، انتخاب جنسیت نوزادان، جنسیت نوزادان، ختنه دختران و سایر اعمال و سنت‌های آزار دهنده است.

ترویج و پشتیبانی از حقوق کارگران مهاجر به ویژه زنان و کودکان و تشویق پژوهش‌های هماهنگ درباره خشونت علیه زنان، بعد از کنفرانس پکن در سال ۱۹۹۹ موافقت‌نامه اختیاری بر اساس پیمان‌نامه‌ی حذف تمام اشکال خشونت علیه زنان در مجمع عمومی سازمان ملل اتخاذ شد و این حق را برای زنان قابل شد که برای مبارزه با خشونت علیه حقوق انسانی آنها از جمله خشونت‌های مبتنی بر جنسیت اقدام کنند.

خشونت‌های خانگی به ویژه ایراد ضرب و جرح توسط همسر رایج‌ترین نوع خشونت علیه زنان است و حدود ۲۰ درصد از زنان توسط همسرانشان مورد سواستفاده قرار می‌گیرند. تجاوز و خشونت‌های خانگی بیش از بیماری‌هایی از قبیل سرطان سینه و رحم، زایمان‌های دردناک، جنگ و تصادف سبب از بین رفتن سلامتی زنان ۱۵-۲۴ ساله می‌شود.

کشورهای عضو سازمان ملل و انجمن‌های بین‌المللی در پاسخ به مصوبات کنفرانس پکن اقدامات موثری را برای مقابله با خشونت‌های خانگی انجام داده‌اند از جمله: در کشور سوئد تصمیم گرفته شد خشونت همسران نیز مثل خشونت علیه غریبه‌ها تلقی شود. در کشورهای اتریش، مجارستان، بلاروس، مکزیک، پرتغال تصمیم گرفته شد خشونت‌های جنسی شوهران به عنوان جرم تلقی شود. الجزایر و برونی در ادارات پلیس خود بخشی به نام "بخش خشونت‌های خانگی" تأسیس کردند. ایسلند یک پروژه ۲۰ ساله را با هدف آموزش مردان خشن با عنوان "مردان مسوول" به وجود آوردند که توسط صلیب سرخ ایسلند هدایت می‌شد. در اسپانیا گروه‌های مستقل مدافع حقوق زنان می‌گویند: ۹۸ درصد زنانی که هر ساله به دلیل خشونت‌های خانگی در اسپانیا مرده‌اند روند جدانشدن از همسرانشان را آغاز کرده بودند. با اینکه زنان شهری مورد خشونت، در اسپانیا ۴ درصد هستند این رقم در مناطق روستایی به ۳۰ درصد می‌رسد.

آمار کشته‌شدگان زنان اسپانیا به دست شوهرانشان در سال ۱۹۹۷ سی و سه نفر، در سال ۱۹۹۸ سی و پنج نفر و در سال ۱۹۹۹، ۴۲ نفر و در ده ماهه نخست سال ۲۰۰۰، سی و هفت نفر بوده است. در اسپانیا در حال حاضر هر ۵ روز ۱ زن توسط همسرش به قتل می‌رسد و در انگلیس هر هفته ۲ زن. تا به حال تقریباً ۶۰ میلیون زن که اغلب آنها در آسیا زندگی می‌کنند به خاطر کشتن بچه، سقط جنین، عدم تغذیه عمومی و یا عدم دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی به وسیله اطرافیان خود گم و گور شده و جنازه‌شان بعداً پیدا شده است. حدود ۵۰ درصد

بیانیه حذف خشونت علیه زنان در مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۹۳، خشونت علیه زنان را به عنوان خشونت علیه بشر و یک نوع جنایت علیه زنان تلقی کرد و کنفرانس جهانی زنان در ۱۹۹۵ در پکن موضوع خشونت علیه زنان را به عنوان یکی از ۱۶ مورد بحرانی که نیاز به توجه خاص دولت‌ها و مجامع بین‌المللی و انجمن‌ها را دارد مورد بررسی قرار داد.

در چهل و دومین نشست کمیسیون سازمان ملل ۱۹۹۸ پیشنهاد شد که برنامه‌های ابتکاری توسط اعضا انجمن‌های بین‌المللی برای خاتمه دادن به خشونت علیه زنان انجام پذیرد. در پایان نشست، تصمیماتی برای پشتیبانی از سازمان‌های غیردولتی بدین شرح اتخاذ شد: مبارزه با خرید و فروش زنان و دختران به هر شکل ممکن،

در سال ۱۹۹۸ در آمریکای شمالی تحقیق انجام یافته نشان می‌دهد که از هر ۶ زن یک نفر خشونت یا رفتار خشونت‌آمیز و وحشیانه را تجربه کرده است که از این مجموعه ۲۲ درصد زیر ۱۲ سال و ۳۲ درصد زیر ۱۷-۱۲ سال بودند. مطالعات نشان می‌دهد که زن‌ها و دخترهایی که در کشورهای اتحادیه اروپایی زندگی می‌کنند در معرض خشونت مردها قرار گرفته‌اند. در آمریکا طی ۱۰ سال گذشته تجاوز جنسی در مقایسه با هر رفتار خلاف دیگری ۴ برابر افزایش یافته است و تخمین زده می‌شود که در هر ۱/۳ دقیقه یک زن در معرض تعرض جنسی قرار می‌گیرد. بر این اساس حداقل از هر ۲ زن یک نفر مزاحمت جنسی را تجربه کرده و پیش‌بینی می‌شود که از هر ۳ زن یک نفر در طول زندگی‌اش قربانی تجاوز جنسی خواهد بود. میزان تجاوز جنسی در ایالات متحده آمریکا ۴ برابر آلمان و ۱۳ برابر انگلستان و ۲۰ برابر ژاپن است. در ۹ کشور آمریکای جنوبی فردی که تجاوز را انجام داده اگر با او ازدواج کند هیچ منع قانونی نخواهد داشت. در فرانسه ۲۵ هزار زن در طول سال مورد سو استفاده جنسی قرار می‌گیرند. در آفریقای جنوبی روزانه ۱۴۷ زن مورد تجاوز قرار می‌گیرد. در نیوزلند ۲۰ درصد زنان مورد آزار و اذیت قرار دارند. در بولیوی در سال ۲۰۰۲ حدود ۱۷ درصد زنان زیر ۲۰ سال خشونت و تنبیه بدنی را تجربه کرده‌اند در مصر ۳۵ درصد زنان پس از ازدواج توسط همسران مورد ضرب و جرح قرار می‌گیرند. در ترکیه ۳۵ درصد زنان تجربه خشونت جنسی را دارند و ۴۲ درصد زنان پاکستانی خشونت همسران را قبول کرده‌اند و ۸۲ میلیون دختر مابین ۱۷-۱۰ سال در این سنین ازدواج اجباری دارند. حدود ۷۰-۲۰ درصد زنان هرگز سو استفاده‌هایی را که از آن می‌شوند گزارش نمی‌دهند که از این میان ۴۷ درصد زنان مصری‌اند. در خیلی از کشورها چون آمریکا و انگلیس، استرالیا، ایرلند، اتریش و بنگلادش بسیاری از زنان هیچ‌گاه خشونت‌ها را اعلام نمی‌کنند. در کشور آمریکا حدود ۷ درصد از

قتل زنان بنگلادشی توسط اقوام خود صورت می‌گیرد. در کنیا بیش از ۱ زن در هفته توسط اقوام همسر به قتل می‌رسند. در زامبیا هر هفته ۵ زن توسط اقوام نزدیک کشته می‌شوند. آمار خشونت‌های خانوادگی نشان می‌دهد که ۱ میلیون نفر از کل زنان دنیا مورد سو استفاده و یا ضرب و جرح قرار می‌گیرند که ۷۰ درصد این زنان توسط شوهران خود به قتل می‌رسند.

در آمریکا خشونت فیزیکی بر علیه زنان و ضرب و جرح آنان بزرگ‌ترین عامل آسیب‌رسانی به زنان در آمریکاست. در هر ۱۵ ثانیه یک زن در ایالات متحده آمریکا مورد ضرب و جرح قرار می‌گیرد و حدود یک چهارم جرم‌های خشونت‌آمیز ضرب و شتم مربوط به زنان آسیب‌دیده می‌باشد، ۳۰ درصد از زنانی که قربانیان آدم‌کشی و قتل هستند توسط شوهران یا دوست پسرانشان کشته می‌شوند. در ۳۶ ایالت آمریکا زنان به وسیله شوهرانشان مورد رفتار خشونت‌آمیز قرار گرفته‌اند. در کانادا ۵۱ درصد زنان خشونت‌های فیزیکی یا تهاجم جنسی را تجربه کرده‌اند. آزار دادن زن در کانادا امری عادی به نظر می‌رسد. گفته می‌شود بروز خشونت بر علیه زن به دلیل رفتار انحصارگرانه (خودخواهانه‌ی مرد)، حسادت و انتقاد از کارهای مربوط به امور خانه‌داری صورت می‌گیرد.

مجازات جرم تجاوز به عنف در ایران، تحت شرایطی اعدام است و فرقی بین پیر و جوان وجود ندارد. از لحاظ قانونی اگر قصد تجاوز ثابت شود حتی بدون اینکه متجاوز موفق به انجام شده باشد باز مجازات جرم تجاوز به عنف درباره او اجرا می‌شود. هم‌چنین اگر تجاوز همراه با جنایت باشد جزو دلایل تشدیدکننده مجازات به شمار می‌رود.

تجارت زن و دختر پدیده‌ی خشونت‌آمیز جنسی و روانی دیگری است که شدیداً رواج دارد. خرید و فروش زنان و دختران که بیشتر اوقات برای اهداف جنسی صورت می‌گیرد سالانه ۸ میلیارد دلار درآمد نصیب گروه‌های سازمان یافته‌ای می‌کند که به چنین اقداماتی دست می‌زنند و بدین ترتیب این داد و ستد را به یک تهدید جهانی تبدیل کرده‌اند. متأسفانه زنان و دختران فقیر هم اهداف اصلی این گروه هستند. بر اساس مطالعات اخیر بیش از ۱۳۵ میلیون زن و دختر در آفریقا برده‌ی جنسی شده و

جرایم همراه با خشونت را تجاوز به عنف تشکیل می‌دهد که از کل موارد، تنها ۲۰ درصد آن مراجعه و گزارش می‌شود. از سال ۱۹۷۵ تا ۱۹۸۴ حدود ۳۶ درصد به موارد این جرایم اضافه شده و از سال ۱۹۸۵ تا ۱۹۸۶ حدود ۳/۲ درصد طی یک سال افزایش داشته است.

در بیشتر مطالعات انجام شده بیشترین وقوع این جرم در فصل تابستان گزارش شده که ماه اوت (اواخر مرداد - اوایل شهریور) بیشترین تعداد مراجعه‌کنندگان را در برمی‌گرفته است. در زمستان از شیوع هتک ناموس در ایالات شمالی آمریکا کاسته می‌شود. اما در ایالات حاشیه استوا چنین نیست. بیشترین موارد در کشورهای غربی در تعطیلات آخر هفته رخ می‌دهد که ۷۵ درصد آنها بین ساعت ۶ بعدازظهر تا ۶ صبح بوده است. حدود ۱ درصد زنان کشورهای غربی در طول تاریخ زندگی خود مورد تجاوز به عنف قرار می‌گیرند که در آمریکا در سال ۱۹۸۶، ۷۳ مورد در هر ۱۰۰/۰۰۰ نفر زن بوده است. قربانیان جوان معمولاً از سوی فامیل، دوستان و خویشاوندان مورد تهاجم و تجاوز قرار می‌گیرند. در حالی که در زنان بالای ۱۹ سال متجاوزان، افراد بیگانه هستند. در آمریکا ۵۹ درصد قربانیان سفید پوست و ۳۶ درصد سیاه‌پوست و ۵ درصد سرخ‌پوست و زرد پوست بوده‌اند. حدود ۷۵ درصد زنان مجرد، و ۱۴ درصد متأهل و ۸ درصد مطلقه و ۲ درصد بیوه و ۱ درصد جدایی موقت بدون طلاق از همسران خود را داشته‌اند. از نظر سنی حدود ۳۵ درصد زنان قربانی ۱۱ تا ۳۰ ساله بوده‌اند و ۳۷ درصد، ۱۶ تا ۲۰ سال و ۱۶ درصد بین ۱۰ تا ۲۵ سال و ۹ درصد از ۳۱ تا ۴۰ سال سن داشته‌اند. هم‌چنین ۷ درصد آنها زیر ۱۰ سال و ۳ درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال و ۳ درصد نیز بالای ۵۰ سال سن بوده‌اند. معمولاً متجاوزان سیاه‌پوست در ۷۰ درصد موارد زنان سیاه‌پوست را برای تجاوز انتخاب می‌کنند و ۳۰ درصد موارد نیز به زنان سفید تجاوز می‌نمایند. اما مردان سفیدپوست عموماً زنان سفیدپوست را مورد هتک حرمت قرار می‌دهند. زنان سیاه‌پوستی که مورد تجاوز مردان سیاه‌پوست قرار گرفته‌اند نسبت به زنان سفیدپوستی که مورد تجاوز مردان سیاه‌پوست واقع شده‌اند ۵۰ درصد کمتر آثار صدمه بر بدن‌های آنها نشان داده می‌شود که این امر نشان‌گر آن است که مردان سیاه‌پوست با زنان سفیدپوست خشن‌تر برخورد می‌کنند. هم‌چنین موارد آسیب در تجاوزهای جنسی مردان سیاه‌پوست به زنان سیاه‌پوست بسیار کمتر از مواردی است که مردان سفیدپوست به زنان سفیدپوست تجاوز می‌کنند. به همین دلیل در مجموع زنان سفیدپوست آسیب‌پذیرتر از زنان سیاه‌پوست هستند.

آسیب دیده‌اند. هر سال هم تقریبا به تعداد ۲ میلیون دختر به این آمار اضافه می‌شود. هر سال ۲ میلیون دختر ۵ تا ۱۵ ساله از بازار تجارت جنسی سر در می‌آورند.

جنگ نیز زمینه خشونت فیزیکی و جنسی را شدیداً افزایش می‌دهد. در جنگ بوسنی به ۲۰ تا ۵۰ هزار زن و دختر تجاوز شد و در کنگو در طول جنگ به ۵ هزار زن، در جنگ رواندا به ۲۰ درصد زنان و آمار گزارش شده در جنگ عراق به ۴۰۰ زن تجاوز شده است. ضمن اینکه در طول جنگ کامبوج ۲۵۰/۰۰۰ دختر و زن مجبور به ازدواج اجباری شده‌اند و در کل ۸۲/۰۰۰/۰۰۰ میلیون دختر مابین سن ۱۰ تا ۱۷ سال در این سنین ازدواج اجباری داشته‌اند.

زندانی شدن زنان در آمریکا در طول ۱۰ سال گذشته بیش از ۲۰ درصد افزایش داشته که ۵۴ درصد آنان را زنان سیاه‌پوست تشکیل

بی‌خانمان‌های کشور آمریکا در سال ۱۹۹۱ خانواده‌های دارای فرزند بوده‌اند که این میزان یعنی ۳۴ درصد نسبت به سال ۱۹۸۵ (حدود ۲۷ درصد) افزایش نشان می‌دهد و ۵۰ درصد از بی‌خانمان‌ها به دلیل عدم رسیدگی شوهران خود پولی جهت مراقبت و حمایت از کودکانشان پرداخت نمی‌کرده‌اند بلکه از مزایا یا کمک‌های رفاهی دولتی استفاده می‌کرده‌اند.

وضعیت کلی بهداشت زنان جهان نشان می‌دهد که در سال ۲۰۰۳ تنها ۴۵ کشور جهان قوانین حمایتی زنان را تصویب کرده‌اند. در بسیاری از کشورها هنوز هیچ قانون مناسبی برای حمایت از زنان طرح نشده و به بسیاری از جرایمی که در خصوص زنان به وقوع می‌پیوندد رسیدگی نمی‌شود. مثل: قتل‌های ناموسی که در خیلی از کشورها صورت می‌گیرد از جمله در: ایران، ترکیه، سوریه، لبنان، مصر، اسرائیل، عمان، بنگلادش، ونزوئلا، اکوادور، گواتمالا و... در مورد قوانین سو استفاده‌های جنسی علیه زنان تنها در ۵۱ کشور جهان برای این برخوردها قوانین کشوری در نظر گرفته‌اند. خشونت جنسی علیه زنان در بسیاری از موارد موجب ابتلا به بیماری ایدز می‌شود.

اما در مورد ایدز (این بیماری قرن ۲۱) کوفی عنان دبیر کل سازمان ملل اخیر اعلام داشته است: زنان حداقل نیمی از مبتلایان جدید ویروس ایدز را تشکیل می‌دهند. در کشورهای آفریقایی افزون بر نیمی از مبتلایان، زن هستند. میزان ابتلای زنان جوان کمتر از ۲۴ سال دو سوم مبتلایان را تشکیل می‌دهد و اگر به همین روال ادامه یابد زنان به زودی اکثر مبتلایان به این بیماری را تشکیل خواهند داد. زنان مبتلا کمتر می‌توانند از نظر اقتصادی فعالیت کنند و غالبا از حق مسکن، داشتن دارایی وارث و حتی خدمات بهداشتی مناسب نیز محروم می‌شوند.

در ایران میزان مرگ و میر کودکان جمعیت روستایی تحت پوشش خانه‌های بهداشت در سال ۱۳۷۸ تا ۲۸ روزگی ۱۶/۲ نفر دختر و ۲۰/۲ نفر پسر و در میان کودکان زیر ۱ سال ۲۶/۱ نفر دختر و ۲۹/۹ نفر پسر و در میان کودکان زیر ۵ سال ۳۲/۱ نفر دختر و ۳۶/۵ نفر پسر در هر هزار تولد زنده بوده‌اند. آمار خودکشی دختران و زنان در سال ۱۳۷۸ شامل ۲۳۶ زن و دختر شهری و ۴۴۷ دختر و زن روستایی و در مجموع ۶۸۳ نفر بوده‌اند.

مطالب مطرح شده در این مقاله وضعیت نسبی زنان جهان را نشان می‌دهد اما آنچه در بیان آماری از وضعیت بدان پرداخته نشده است تحلیلی بر این آمار است که انشا... فرصت کافی به وسیله اندیشمندان فراهم آید و به این قسمت (تحلیل، نتیجه‌گیری و پیشنهاد یا توصیه و دستورالعمل) هم توجه کافی بشود.

می‌دهد. بیش از ۹۰ درصد زنان زندانی به طور متوسط ۱۰/۰۰۰ دلار درآمد سالیانه داشته و ۶۶ درصد این زندانیان قبل از حبس بیکار بوده‌اند. البته زنان نیز در مواردی در قبال خشونت شوهران خود واکنش خشونت‌آمیز نشان می‌دهند. ۹۳ درصد از زنانی که شوهران خود را کشته بودند به وسیله شوهرانشان مورد ضرب و شتم قرار گرفته بودند و در ۶۷ درصد از گزارشات علت قتل شوهر به خاطر حفاظت از خود و فرزندان خود ثبت شده است. زمان لازم نیز برای قتل شوهران تقریبا ۲ برابر بیشتر از زمانی بوده است که مردان برای کشتن زنان خود به کار گرفته‌اند.

بی‌خانمانی از مشکلات عدیده دیگر برای زن‌هاست. از بین زنانی که از نظر بدنی یا جنسی مورد سو استفاده واقع شده‌اند ۸۹ درصد بی‌خانمان بوده‌اند. و حدود ۳۴ درصد از

فهرست منابع انگلیسی و فارسی:

- 21- American statistic ; May 90, vol . 44, Issue 2, p74, 7p, 9bw .
- 22- Womens international network news, 01457985, spring 97, vol 23, Issue 2 .
- 23- Womens international network news, spring 97, vol . 23, Issue 2, p84, 1p.
- 24- Womens health weekly 8/12/96, p11, 1p .
- 25- WOMEN IN STATISTICS : TURKEY 1995, Womens international network news, 01457985, winter 96, vol, 22, Issue 1, p68, IP .
- 26- Womens international network news, winter 96, vol . 22, Issue 1, P68, Ip.
- 27- The Worlds Women 1995 : Trends and statistics, womens international network news, 01457985, Autumn 95, vol 27, Issue 4.
- 28- Basics Applied social psychology ; Jun 93, vol 14, Issue 2, p 171, 22p .
- 29- Child Development ; Dec 91, vol, 62, Issue 6 . p 1279, 14p, 5charts .
- 30- Jurnal of psychology ; May 88, vol, 122, Issue 3, p 243, 6p.1 chart .

- 1- Copyright 2001, womens Health weekly via news Rx
- 2- 2001 APR 19 - (news Rx . com & . news Rx . net)
- 3- 2001 APR 16 - (news Rxþ þý. com & news R.net)
- 4- WDNET - WOMEN IN DEVELOPMENT NET work: <http://www.Focusint.com/statrias.htm>.
- 5- Womens International network news, spring 97, vol .23, Issue 2 p84.1p.
- 6- Womens Health weekly, 8/12/96,p11,1p .
- 7- Womens International network news, winter 96, vol .22, issue 1, p68, 1p .
- 8- Womens International network news, Autuma 95, vol.21, issue 4, p20, 1p.
- 9- Women : Some vital statistics . UNESCO souces, jul / Aug 95 issue 71,p12,2p,4graphs ; (AN9510273315) .
- 10- The worlds woment 1995: Trends and statistics . Womens International network news, summer 95, vol, 21, issue, p5, 3p ; (AN 9509080581) .
- 11- Women in the united states : Some facts and statistics . womens International network news, Autumn 93, vol . 19, Issue 4, p71 .1p; (AN9611123591).
- 12- Bolivia: Some statistics on women. womens International network news, summer 93, vol 19, Issue 3, p71, 1/3p: (AN 9611126606) .
- 13- Encouraging new statistics on women . women in Business, Mar / Apr 93 . vol . 45, Issue 2,P5, 1/6P 1C ; (AN9303250115).
- 14- USA: some statistics on violence against women . womens International network news, summer 92, vol, 18, Issue 3, P40, 1 / 3p (AN 9611020302) .
- 15- United Nation - The worlds women ' 1970-1990 trends and statistics. womens International network newsx, summer 91, vol . 71, Issue 3, p2, 3p, 3bw ; (AN 9611125203).
- 16- European Community : women in graphics / women in statistics . by ; prontzy ski, Isabelle . womens International network news, spring 90, vol . 16, Issue 2, p60, Ip.1 chart ; (AN961112621)
- 17- Womens International network news, spring 90, vol, 16, Issue 2, p60, Ip Item : 9611126421 .
- 18- Narratives within number " women, crime and
- 19- Canadian journal of criminology ; jul 95, vol . 35, Issue 3, p281 . 24p, 6 charts .
- 20- Journal of womens history ; spring 92, vol . 35, Issue 1, p 14 23p .

منابع داخلی:

- ۱- روزنامه اطلاعات ۸۲/۱۲/۲۰.
- ۲- مجله بهار ۹۷ نشریه ۲ شماره ۲.
- ۳- دفتر امور بانوان وزارت کشور.
- ۴- سالنامه آماری کشور ۱۳۸۱-مرکز آمار ایران.
- ۵- روزنامه شرق ۸۲/۱۲/۱۹.
- ۶- فصلنامه فرهنگی مرکز امور مشارکت زنان، سال اول، دوره اول، شماره ۱، زمستان ۱۳۸۱.
- ۷- روزنامه ماوی (نشریه داخلی قوه قضاییه) ۸۲/۱۲/۱۶.
- ۸- مرکز گسترش شبکه و توسعه مدیریت خدمات بهداشتی درمانی.
- ۹- معاونت انفورماتیک سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
- ۱۰- معاونت امور اجتماعی و توسعه مشارکت ها - مرکز امور مشارکت زنان.
- ۱۱- وزارت کشور اداره کل انتخابات.
- ۱۲- روزنامه همشهری ۷۹/۱۱/۲ و ۷۹/۱۲/۱۴ و ۷۹/۱/۲۶ و ۱۳۸۰/۱/۲۶.